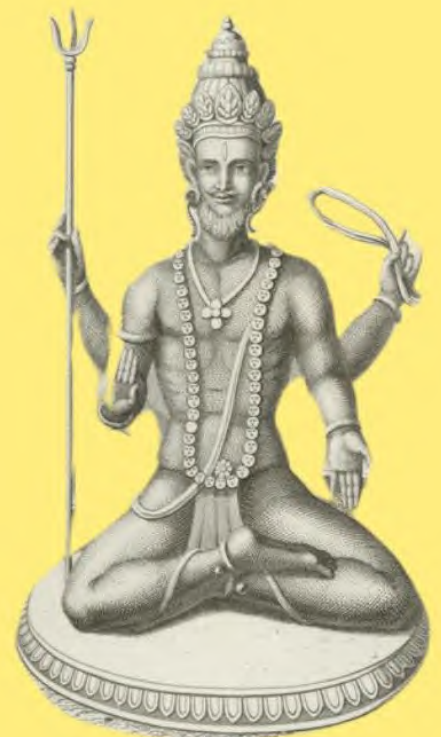

ประกาศแข่งน้ำโคลงห้า ลิลิตโองการแข่งน้ำ

เป็นวรรณคดีเก่าแก่ที่สันนิษฐานว่าแต่งในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑

สำนักพิมพ์วิมลบุ๊ค

คำนำ

ลิลิตโองการแช่งน้ำ หรือ ประกาศแช่งน้ำโคลงห้า เป็นวรรณคดีเก่าแก่ที่สันนิษฐานว่าแต่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา มีลักษณะเป็นลิลิตซึ่งประกอบด้วยราย ต้น และโคลงห้า หรือ มณฑกคติ จัดเป็นหนังสือที่อ่านเข้าใจยากมาก เนื่องจากถ้อยคำสำนวนเป็นคำภาษาไทยโบราณ บางตอนแต่งเป็นคำอรรถคำสวดลึกซึ้งหนักแน่น เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ บางตอนใช้ถ้อยคำแข่งกร้าวทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์สะเทือนใจหวาดหวั่นพริ้งพริ้วขนพองสยองเกล้าได้ จึงนับได้ว่าลิลิตเรื่องนี้แต่งได้เหมาะสมกับความมุ่งหมายคือเพื่อใช้อ่านหรือสวดในพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา เนื้อความหลักของลิลิตโองการแช่งน้ำ เริ่มด้วยราย ๓ บท เป็นคำสรรเสริญพระนารายณ์ พระอิศวร และพระพรหม ตอนต่อมาเป็นโคลงและราย เนื้อความว่าด้วยการสร้างโลกตามคติไตรภูมิ แล้วอัญเชิญพระรัตนตรัย ตรีโลกเชษฐา และผู้มีฤทธานุภาพทั้งหลายมาชุมนุมเพื่อเป็นพยานในพิธี แล้วจึงเป็นคำสาปแช่งให้ผู้คิดร้ายไม่เชื่อต่อสมเด็จพระรามาธิบดีต้องประสบภัยพิบัตินานัปการ และอวยพรผู้ที่เชื่อตรงจงรักภักดีให้มีความสุขและลาภยศ

คำศัพท์และสำนวนภาษา

โองการแช่งน้ำเป็นวรรณคดีที่ใช้คำเก่า แต่เป็นคำไทยแท้เป็นส่วนมาก ทำให้อ่านเข้าใจยาก ทำให้นักวิจารณ์สับสน ซึ่งแตกต่างจากวรรณคดีที่ใช้ภาษาบาลีหรือสันสกฤต ที่สามารถสืบหาความหมายได้ง่ายกว่า เช่น ลิลิตยวนพ่าย ซึ่งใช้คำศัพท์บาลีสันสกฤตปะปนอยู่ตลอดทั้งเรื่อง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเคยมีพระราชดำริ ว่า "โองการแช่งน้ำนี้เรียกว่าโคลง เขียนเป็นหนังสือพราหมณ์ แต่เมื่อตรวจดูจะกำหนดค่าว่าเป็นโคลงอย่างไรก็ไม่ได้สันต์ ได้เค้า ๆ บ้างแล้วก็เลื่อนไป แต่เนื้อความนั้นเป็นภาษาไทย ถ้อยคำที่ใช้ลึกซึ้งที่ไม่เข้าใจบ้างก็มี..." ("พระราชพิธีศรีสัจปานกาล", พระราชพิธีสิบสองเดือน)

คำศัพท์ในโครงการแข่งน้ำมีการผสมผสาน เริ่มตั้งแต่คำศัพท์บาลีและสันสกฤต โดยเฉพาะในช่วงต้นที่เป็นการบูชาเทพเจ้าทั้งสาม เช่น โอม สิทธิ มฤตยู จันทร ธรณี เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีคำศัพท์ไทยโบราณ มีลักษณะของคำโดดพยางค์เดียวเป็นส่วนใหญ่ หลายคำปรากฏอยู่ในเอกสารภาษาไทย และจารึกภาษาไทยสมัยสุโขทัย และอยุธยา นอกจากนี้ยังปรากฏคำในภาษาถิ่นของไทยด้วย เช่น สรวง แ้ว แก้ว แล้งไข แอน แวน ฯลฯ

สำหรับคำเขมรนั้นปรากฏไม่มากนัก เช่น ถวัด แสง ขนาย ขยาย ฯลฯ

ในส่วนของสำนวนภาษานั้นมีลักษณะการแข่งที่ปรากฏทั่วไปในสังคมไทย เช่น "ขอให้ตายในสามวัน อย่าให้ทันในสามเดือน อย่าให้เคลื่อนในสามปี"

ลักษณะคำประพันธ์

เชื่อกันว่าโครงการแข่งน้ำฉบับนี้ แต่งขึ้นด้วย โคลงห้า ที่นิยมใช้กันในอาณาจักรล้านช้างในยุคเดียวกันนั้น กล่าวคือ บาทหนึ่ง มี ๕ คำ เป็นวรรคหน้า ๓ คำ วรรคหลัง ๒ คำ หนึ่งบทมี ๔ บาท นิยมใช้เอกโท (เอกสี่ โทสาม) แต่สามารถเพิ่มสร้อยหน้า และสร้อยหลังบาทได้ ทั้งนี้ยังมีรายสลับ จึงนิยมเรียกว่า ลิลิต แม้จะไม่สอดคล้องกับธรรมเนียมการแต่งลิลิตทั่วไปที่มักจะแต่งรายสุภาพร้อยกับโคลงสุภาพ หรือรายต้นร้อยกับโคลงต้นก็ตาม

ตามหลักแล้ว ลิลิต หมายถึง หนังสือที่แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภท โคลง และราย สลับกันเป็นช่วง ๆ ตามธรรมเนียมแล้ว มักจะใช้โคลงและรายในแบบเดียวกัน กล่าวคือ โคลงต้น สลับกับรายต้น, โคลงสุภาพ สลับกับรายสุภาพ อย่างนี้เป็นต้น โคลงและรายที่สลับกันนั้น มักจะร้อยสัมผัสด้วยกัน เรียกว่า **เข้าลิลิต**

วรรณคดีที่แต่งตามแบบแผนลิลิต มักจะใช้รายและโคลงสลับกันเป็นช่วง ๆ ตามจังหวะ สี่า และท่วงทำนอง และความเหมาะสมของเนื้อหาในช่วงนั้น ๆ สำหรับโครงการแข่งน้ำ แม้จะเคยเรียกกันว่า ลิลิตโครงการแข่งน้ำ มาก่อน แต่ในปัจจุบันนักวรรณคดีส่วนใหญ่สนใจที่จะเรียกชื่อโดยไม่มีคำว่า ลิลิต ทั้ง ๆ ที่ในโครงการแข่งน้ำ ก็แต่งด้วยรายสลับโคลง ทว่าเป็นรายโบราณ สลับกับโคลงห้า ซึ่งไม่ปรากฏแบบแผนที่ไหนมาก่อน

เนื้อหา

เนื้อหาในลิลิตโองการแช่งน้ำอาจแบ่งได้เป็น ๕ ส่วนด้วยกัน ดังนี้

๑. สดุดีเทพเจ้าทั้ง ๓ องค์ ตามความเชื่อของฮินดู ได้แก่ พระผู้ประทับเหนือหลังครุฑ "สี่มือ ถือสังข์จักรธรรณี"(พระนารายณ์) พระผู้ประทับบนวัวเผือก "เอาเงือกเกี่ยวช้าง อ่าง ทัดจันทร์เพนปิ่น" (พระคเริศ) และผู้ประทับ "เหนือขุนห่าน" (พระพรหม) เป็นรายสามบท สั้น ๆ
๒. กล่าวถึงกำเนิดโลก และสังคมมนุษย์ อัญเชิญเทพยดา พระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูตผีต่าง ๆ มาเป็นพยาน ทั้งหมดนี้พรรณนาด้วยโคลงห้า
๓. คำสาปแช่งผู้ทรยศ คิดไม่ซื่อต่อเจ้าแผ่นดิน ให้ประสบภัยอันตรายนานา เป็นเนื้อหาที่ยาว ที่สุดในบรรดา ๕ ส่วน
๔. คำอวยพรแก่ผู้จงรักภักดีแก่ผู้ที่มีความจงรักภักดี มีเนื้อหาสั้น ๆ
๕. ถวายพระพรเจ้าแผ่นดิน เป็นรายสั้น ๆ เพียง ๖ บรรทัด